

VOLEM UNA DISCRIMINACIÓ POSITIVA

CATALINA JULIÀ I JOAN BOVER¹

INTRODUCCIÓ

Tots cercam el mateix: millorar la qualitat de l'ensenyament. Tots volem que l'alumnat sigui més competent lingüísticament. La pregunta que ens feiem avui és: ¿ho estam aconseguint, ara com ara? ¿O el que passa en realitat és que la majoria dels esforços són per a aquells als quals no ja la nostra matèria, sinó l'escolarització en general, no interessa gens ni mica? Tal vegada cal esser un poc valents i plantejar alguns dubtes: ¿el millor per a la societat de demà és que tothom sigui a les aules fins als 16 anys o, al contari, l'ensenyament secundari obligatori hauria de tornar a esser fins als 14 anys? Tots, nosaltres els primers, ens alegrem dels esforços dedicats a intentar recuperar l'alumnat amb baix rendiment escolar. Però, ¿és professionalment correcte que això es faci a costa de minvar l'atenció cap a l'alumnat amb un rediment potencialment alt? ¿Per què tothom considera positives segregacions que destinen l'alumnat d'ESO a garantia social o a diversificació i en canvi no està tan clara una possible diferenciació lingüística de l'alumnat?

¿QUÈ ÉS UNA PANADA?

Per saber el grau d'arrelament o desarrelament sociocultural del nostre alumnat, vàrem passar una enquesta

¹ Volem agrair d'una manera molt especial els suggeriments, les aportacions i les crítiques de Maria Josep Frau, Antoni Llompart, Nanda Ramon i Xesca Company.

de 55 preguntes a tots els cursos de 3r d'ESO dels instituts Arxiduc Lluís Salvador i Ses Estacions. A manera d'exemple, hem triat cinc de les preguntes que els férem, amb les consegüents respostes. Aquests són els resultats: un 72% de l'alumnat no coneix la diferència que hi ha entre un cocarroi i una panada – però segurament sí entre un BigMac i uns Nuggets – ; un 60% no és capaç d'anomenar dos mercats tradicionals i sí dos grans hipermercats; un 81% no sap arribar a la plaça de Santa Eulàlia i sí a les discoteques de s'Arenal; un 85% de l'alumnat no respon a la pregunta de quan és la segona festa de Nadal – però tots esperen regals del *Papá Nöel* – ; finalment, un 85% no coneix quin és el monestir més emblemàtic de Mallorca.

Tot i que la nostra enquesta no tenia un caràcter científic, ens va permetre reflexionar-hi molt i extreure'n algunes conclusions:

- a) No hi havia diferències molt acusades entre el petit grup de catalanoparlants i els altres.
- b) Els catalanoparlants, tot i viure a la seva terra, van perdre els seus referents culturals i, amb aquests, la llengua.
- c) Els no catalanoparlants no assimilaven els referents culturals de la terra on viuen i que, en força casos, els ha vists néixer.

Amb altres paraules, el discurs integrador i la metodologia emprats fins ara no han funcionat. ¿Per què?

AIXÒ NO ÉS AMÈRICA

El sociòleg Neil Postman ens podrà servir com a bon exemple del discurs integrador. Un discurs sòlid, benintencionat i

vàlid en molts aspectes, que exemplificarem amb aquest fragment del seu llibre *Fi de l'educació*:

" [...] se sostenia que els principis [del credo nord-americà] representaven principalment els immigrants, que els enriquien amb les pròpies tradicions i que, en qualsevol cas, no abandonarien les seves identitats tribals. [...] Gresol o no, Amèrica es mostrava com una cultura composta de la qual, en principi, no se n'excloïa cap. [...] la inclusió de qualsevol narració immigrant no pretenia pas fomentar la divisó entre els diferents grups. La intenció era demostrar que en cada relat tribal hi havia sentit i riquesa, i que érem millors perquè coneixíem els déus d'altres persones." ²

¿És possible adoptar, a les Illes Balears, la mateixa actitud? Probablement no, perquè el que no s'esmenta és que aquesta " cultura composta" enriquida " amb les pròpies tradicions" i les " identitats tribals" ha passat prèviament pel garbell de l'anglès. La que podríem anomenar *solució americana* no és possible en el nostre cas perquè aquí tenim dues llengües oficials, una de les quals es troba en unes condicions de desigualtat terribles respecte de l'altra. Si, amb el flux migratori que experimentam darrerament, la societat mallorquina es decantàs per la solució americana, la integració de totes les cultures en una passaria inevitablement pel sedàs espanyolitzant. ¿O ja hi ha començat a passar?

Si el discurs integrador i multiculturalista falla, en el nostre cas, per la interposició d'una llengua com el castellà, ¿no és ben hora d'intentar que els catalanoparlants recuperin les senyes d'identitat pròpies?

¿No és ben hora d'atendre la diversitat (un dels conceptes clau de la reforma educativa) i incidir en la població que té – o hauria de tenir – més possibilitats i/o més ganes de perpetuar la cultura pròpia?

MARGALIDA, NO: MARGA!

De vegades, sembla que la tendència actual i, de rebot, la nostra actuació dins les aules, volen aconseguir que els immigrants *siguin* balears. Se sent a dir de tant en tant i amb la més bona de les intencions: " s'han de sentir a ca seva" o " ca nostra és ca seva" . Més encara: " és català tot aquell que viu i treballa a Catalunya" . Nosaltres no dubtam de la bona fe d'aquesta voluntat integradora, però si ésser català respon a una qüestió tan prosaica com aixecar-se a les set per entrar a la fàbrica a les vuit, ¿on queden els senyals d'identitat? ¿On queda, de fet, la cultura?

Però no ens allunyem del tema. En el cas de la nostra illa, cal que ens plantegem: ¿els immigrants han d'ésser mallorquins? Tal volta no. Tal volta han de mantenir la seva idiosincràsia, com segurament la voldríem mantenir nosaltres si fóssim els expatriats. Tal volta el discurs integrador només s'hauria d'aplicar a aquells casos en què un immigrant realment vulgui ésser mallorquí. Però si fos així, aquest desig naixeria d'ell mateix, seria voluntari i per tant, no només absolutament respectable sinó perfectament factible. De la mateixa manera, sembla que algunes cultures arrelades a Nord-Amèrica s'han decidit per diferents camins d'integració: els jueus continuen

² POSTMAN, Neil: *Fi de l'educació*. Eumo. Vic, 2000.

mantenint molts dels seus senyals d'identitat, mentre que una part de la comunitat hispana sembla més predisposada a renunciar-hi.

I encara no hem parlat de xifres. Els números són objectivament espectaculars: 100.000 nous immigrants en els darrers anys, 2.000 alumnes d'incorporació tardana en el curs actual (dels quals 170 en el mateix centre)³. Les Balears han acollit un grau d'immigració d'un 14% en els darrers anys, multiplicant per tres els percentatges europeus i per set (!) els de la resta de l'Estat espanyol.⁴

¿Som capaços d'integrar tota aquesta allau dins la nostra cultura? Fins ara no ho hem estat. I a partir d'ara, probablement tampoc perquè la nostra comunitat té molt poca força, molt poca presència, si la comparem amb altres cultures "sense complexos", com l'anglosaxona o l'andalusa. El nostre alumnat catalanoparlant se sent minoritzat perquè intueix que identificar-se amb el fet català equival a qualque cosa "difosa", "insegura", potser "antiquada". El resultat és que na Margalida*, alumna de 3r d'ESO d'enguany, no sap com es diu *guisante* i quan t'hi adreces com a Margalida, la seva resposta és contundent: "Margalida, no: Marga!"

Tornem-hi encara: en un context de minorització lingüística com el que patim, ¿hem d'intentar que els nouvinguts parlin català com si fos la seva llengua? Potser no. Ara bé, ¿vol dir això que els hem d'abandonar? Definitivament, no. Però per ventura n'hi haurà prou que tinguin una competència

³ *Diari de Balears*, 26/3/20001

⁴ *El Temps*, no. 878, abril del 2001.

comunicativa correcta. En canvi, els que hi han de tenir una competència comunicativa excel·lent són els autòctons, perquè en aquest cas sí que és la seva llengua. Els esforços s'han d'adreçar als nadius, perquè, paradoxalment, són els nadius els que, a la nostra terra, tenen més afeblits els seus referents culturals. I si qualche dia el català assoleix el mateix prestigi que el castellà, és probable que hi hagi un major nombre d'immigrants que aleshores sí que vulguin esser mallorquins. Però si els immigrants opten per no esser-ho, ningú no hi veurà cap mal: tothom serà el que voldrà esser, amb la diferència que els mallorquins, els menorquins, els eivissencs i els formenterencs *existirem*, hi serem, amb la mateixa força i el mateix reconeixement que els magrebins, els anglesos, els alemanys i els espanyols.

RECAPITULACIÓ I PUNTS DE PARTIDA

- a) L'alumnat catalanoparlant d'alguns instituts de la zona centre de Palma es troba en una situació de minoria evident, que en alguns casos arriba a només un o dos catalanoparlants dins l'aula.
- b) Aquest col·lectiu se sent minoritzat i per això adopta els referents culturals de les majories: espanyols en primer lloc i anglosaxons en segon.
- c) Aquest col·lectiu està més orfe de referents lingüístics que d'altres - l'andalús, sense anar més enfora - , que paradoxalment, es troben fora de la seva terra.
- d) Les actuacions de discriminació positiva (programes d'integració, compensatòria, diversificació, incorporació tardana...) s'adrecen gairebé sempre a tots els altres col·lectius.

e) Les actuacions de discriminació positiva es perceben de manera positiva pels docents.

Per tot això, pensam que és necessària una discriminació positiva cap als catalanoparlants dels instituts de la zona centre de Palma, que en principi és el camp que tenim més estudiat. Les maneres d'enfocar-la poden anar des de la metodologia individual de cada professor dins l'aula, passant per l'establiment de línies en català a cada centre, fins a plans més ambiciosos, com seria el model basc. A continuació, plantejam alguns dels possibles temes de debat per a cadascuna de les opcions.

Opció 1: atendre la diversitat cultural dels catalanoparlants dins l'aula

Avantatges

- * Ve a esser una adaptació curricular, però a l'alça.
- * Minimitza la revisió de continguts a la baixa. Fa minvar la quantitat d'exercicis de nivell vergonyós que ara es duen a terme per rescatar els castellanoparlants i que només aconseguen desprestigiar el català com a assignatura i fer-la passar com una altra llengua estrangera.
- * És una opció factible perquè depèn de cada professor. Està demostrat que aquestes estratègies són més bones de dur a terme que no les col·lectives.
- * Permet treballar amb els referents culturals i, sobretot, enfortir-los.
- * Admet la possibilitat d'incorporar alumnat castellanoparlant amb domini oral del català.
- * Treu més profit dels desdoblaments.

Inconvenients

- * És difícil que un sol professor dins una aula pugui atendre la diversitat amb èxit. (Ja era hora que qualcú ho digués!)
- * Per tant, fa falta augmentar considerablement la plantilla de professorat de llengua.
- * Un subgrup de catalanoparlants dins una aula no garanteix la "qualitat" d'aquest alumnat. Si dins aquest subgrup hi ha gent que no vol fer feina, no tindrem dos subgrups dins l'aula, sinó tres.
- * Fer conviure els dos grups és una tasca difícil. Evitar les acusacions demagògiques de discriminació, també.
- * El grup de catalanoparlants no voldrà fer ni més feina ni d'un nivell més alt, perquè es regirà per la llei del mínim esforç.

Opció 2: atendre la diversitat cultural dels catalanoparlants creant línies en català dins els centres

Avantatges

- * Tolera aquell professorat castellanoparlant que, com ja està prou demostrat en aquestes altures, no fa comptes fer l'ensenyament en català.
- * No crea sensació d'obligació.
- * El professorat que atén els grups en català ho fa d'una manera molt més motivada i recompensada des del punt de vista lingüístic — ¿i acadèmic?.
- * És probable que la línia assoleixi uns resultats millors que d'altres grups i, per tant, un - petit? - prestigi intern. (Son Pacs, curs 95-96)
- * Dins el grup, el català és una llengua viva, usada com a vehicle professorat-alumnat i, encara més important, alumnat-alumnat.
- * Fer grups homogenis és un dels factors d'èxit, com ho demostren els grups de diversificació i de garantia social.
- * Es pot fer més bon ús dels llibres de text, que ara fallen perquè prenen com a base que el català *ja* és la llengua de l'alumnat, cosa que no és certa en un percentatge significatiu - i de vegades, *molt* significatiu - dels casos.
- * S'hi poden fer classes de llengua més pràctiques.
- * Demostra que rebre tot l'ensenyament en català no perjudica l'aprenentatge del castellà.
- * Treu profit d'una veritat certa: els catalanoparlants només parlen català entre ells.

Inconvenients

- * Pot dividir la comunitat escolar.
- * És difícil garantir-ne la continuïtat. (Son Pacs, curs 96-97)
- * S'ha de convèncer el professorat castellanoparlant que no vol parlar català que no pot accedir a aquestes línies.

Opció 3: el model basc

Hipòtesi 1

El model funciona perquè
a) el professorat hi està més motivat i
b) l'alumnat hi va, majoritàriament,
de manera voluntària.
Per tant, el model triomfa socialment
i de cada vegada els "instituts catalans"
tenen més acceptació i, posteriorment,
prestigi i demanda.

Hipòtesi 2

La societat illenca no accepta un model basat
en una llengua que creu poc útil. Per tant, evita
aquests instituts i matricula l'alumnat als
centres públics que fan l'ensenyament en
castellà o als concertats. Els "instituts catalans"
acaben farcits d'alumnat no voluntari, sobretot
castellanoparlant.

Avantatges

- * No crea sensació d'obligació.
- * El professorat està més motivat.
- * Els pares i les mares que apuntaran els seus fills a un "institut català" seran, se suposa, una mica més conscients de la importància de l'educació.
- * En teoria, un centre així hauria de demostrar d'una vegada que rebre tot l'ensenyament en català no perjudica l'aprenentatge del castellà.
- * Dins el centre, el català serà una llengua viva, usada com a vehicle professorat-alumnat i, encara més important, alumnat-alumnat.
- * Fer grups homogenis és un dels factors d'èxit, com ho demostren els grups de diversificació i de garantia social.
- * S'hi poden usar els llibres de text, que ara fallen perquè prenen com a base que el català ja és la llengua de l'alumnat.
- * S'hi poden fer classes de llengua molt més pràctiques, tot superant una concepció desfasada de l'ensenyament lingüístic.
- * Reforça els signes d'identitat.
- * Redueix, com a mínim dins el centre, la sensació d'inferioritat i de minorització dels catalanoparlants.
- * Reforça l'actitud lingüística dels catalanoparlants, que, a la llarga, tindrà efectes socials.
- * En un entorn així, és molt més bo de fer treballar amb la idea que el català és "la nostra" llengua.

Inconvenients

- * Crea una fractura social. ¿És un perill real en el cas d'una ciutat com Palma, cosmopolita i amb un alt percentatge d'immigrants de procedència diversa?
- * Pot promoure la desigualtat. (Però, ¿és que ara no en tenim, també, de desigualtat?)
- * Crea instituts "etiquetats" i la possibilitat de centres-gueto amb un alt percentatge d'alumnat de classe baixa i amb problemàtiques diverses. (¿Això ja passa amb el sistema actual?)
- * L'alumnat dels instituts no catalans, ¿aprendrà català?
- * ¿Quina sensació tindrà l'alumnat en acabar cada dia les seves classes i haver d'enfrontar-se a una situació sociolingüística conflictiva com ara la de Palma?
- * ¿S'haurien d'establir, en justa correspondència, centres on tot l'ensenyament fos en castellà?

ANNEXOS

1. POSSIBILITATS OBERTES A DEBAT

* Crear activitats de reforç sociocultural, no només lingüístic, que es puguin fer dins l'aula durant una sessió ordinària: gastronomia, llegendes, tradicions mallorquines, menorquines, etc.

* Crear una optativa de Cultura Balear.

* Exigir una línia en català a cada centre, a part del 50% en català a la resta de grups.

* Reforçar l'assignatura de Coneixement del Medi i aprofundir-hi.

* El professorat que fa les classes en català hauria de tenir més puntuació al concurs general de trasllats per assegurar les línies en català.

* Reforçar la pràctica oral i el seu grau d'exigència a les classes de Reciclatge.

2. PROGRAMES ESPECIALS D'ATENCIÓ A LA DIVERSITAT EXISTENTS A L'ACTUALITAT

<u>Per a l'alumnat amb fracàs escolar</u>	<u>Per a l'alumnat castellanoparlant</u>	<u>Per a l'alumnat catalanoparlant:</u>
Integració	Incorporació	?
Compensatòria	tardana	
Garantia social	Taller de llengua	
Diversificació	Desdoblaments	

